

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาและที่มาปัญหา

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นกองทุนหมุนเวียนประเภทเพื่อการกักขัง ซึ่งเป็นเงินนอกงบประมาณของรัฐบาล ได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2544 รวมระยะเวลา 15 ปี ในช่วงเริ่มต้นรัฐบาลจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกองทุนละ 1 ล้านบาท โดยให้ประชาชนร่วมกันบริหารจัดการกองทุนด้วยตนเอง ส่วนหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและแนะนำเท่านั้น กองทุนหมู่บ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนพัฒนาอาชีพ เพิ่มรายได้และลดรายจ่าย หรือสำหรับการส่งเสริมและพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการ หรือ ประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง รวมถึงเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเร่งด่วนสำหรับประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง และลดการกักขังเงินนอกระบบของประชาชน โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินเชิงพาณิชย์ในระบบ (Formal financial services) เนื่องจากไม่มีรายได้เพียงพอและไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน สามารถเข้าถึงสินเชื่อสำหรับประชาชนระดับฐานรากได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ พัฒนาคุณภาพชีวิต และบรรเทาปัญหาความยากจน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ในการประชุมครั้งที่ 2/2559 เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559 เห็นชอบตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2559 ให้ดำเนินการโครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐที่กระทรวงการคลังเสนอ เพื่อ เพิ่มปริมาณการลงทุนในระดับชุมชนผ่านกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยรัฐบาลสนับสนุนเงินทุนให้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 79,556 กองทุน ผ่านสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) กองทุนละไม่เกิน 500,000 บาท ภายใต้วงเงินรวม 35,000 ล้านบาท เพื่อใช้ในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ในชุมชน และเพื่อดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ที่ชุมชนเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมศักยภาพในการประกอบอาชีพ และความ เป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น เช่น ยุ้งฉางชุมชน โรงตากพืชผลทางการเกษตร โรงสีชุมชน โรงงานผลิตปุ๋ยประจำชุมชน การจัดทำแหล่งเก็บน้ำชุมชน และเครื่องจักรสำหรับแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

โครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา/ความต้องการของหมู่บ้านและชุมชน 2. เพื่อส่งเสริมสนับสนุน

ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางพระราชรัฐ 3. เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการส่งเสริมและสนับสนุน การสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ในหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มุ่งเน้นทั้งภาคการผลิต การแปรรูป และการตลาดอย่างครบวงจร และการเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพและความ เป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านและชุมชนให้ดีขึ้น 4. เพื่อเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกในการบริหารงบประมาณ/ ดำเนินการกิจกรรมร่วมกัน ที่ยึดหลักการบริหารแบบโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

ตารางที่ 1 งบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ	วงเงินที่จัดสรร (ล้านบาท)
2550	13,158.00
2551	11,300.00
2552	9,950.00
2553	200.00
2554	228.55
2555	38,522.6342
2556	67,969.9399
2557	6,007.48
2559	35,000.00
เงินกู้ภายใต้พระราชกำหนดให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินฯ พ.ศ.2552	19,559.20
รวม	201,895.8041

ที่มา: ศิริขวัญ วิเชียรเลิศ (2558) รายงานการศึกษาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานงบประมาณของ รัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ(2559). แนวทางการดำเนินโครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางพระราชรัฐ

ทั้งนี้ในการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินแก่กองทุนหมู่บ้านนั้น รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณรายจ่าย ประจำปีประจำปี 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2559 จำนวน 13,158.00 11,300.00 9,950.00 200.00 228.55 38,522.6342 67,969.9399 6,007.48 35,000.00 ล้านบาทตามลำดับ โดย รัฐบาลได้จัดสรรเงินเงินกู้ภายใต้พระราชกำหนดให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินฯ พ.ศ.2552 จำนวน 19,559.20 ล้านบาท ทำให้จำนวนเงินที่รัฐบาลจัดสรรแก่กองทุนหมู่บ้านนับตั้งแต่มีการจัดตั้งกองทุนเมื่อปี 2544 จนถึงปี 2559 มีทั้งสิ้น 201,895.8041 ล้านบาท โดยรัฐบาลจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดตั้งกองทุน หมู่บ้านและการเพิ่มทุนระหว่างปี 2544 - 2557 จำนวน 166,895.8041 ล้านบาท และจัดสรรเพิ่มเติมตาม โครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางพระราชรัฐ จำนวน 35,000 ล้านบาท จึงมีการ ประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณจำนวนดังกล่าว

ทั้งนี้ผลการประเมินการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯของกรมบัญชีกลาง ประจำปี 2556 พบว่า มีคะแนนรวมเท่ากับ 2.4982 ต่ำกว่าปี 2555 ที่ได้คะแนนรวมในปี 3.0790 โดยมีคะแนนด้านที่ 1 ด้านการเงิน เท่ากับ 4.6974 คะแนนด้านที่ 2 การสนองประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้เสียเท่ากับ 1.7163 คะแนนด้านที่ 3 การปฏิบัติการเท่ากับ 2.1886 คะแนนด้านที่ 4 การบริหารพัฒนาทุนหมุนเวียน เท่ากับ 2.7507 โดยในปี 2555 ผลการประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯด้านที่ 1การเงิน มีคะแนน 4.8693 คะแนนด้านที่ 2 การสนองประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้เสียเท่ากับ 2.2887 คะแนนด้านที่ 3 การปฏิบัติการเท่ากับ 3.4917 คะแนนด้านที่ 4 การบริหารพัฒนาทุนหมุนเวียน เท่ากับ 2.3370 โดยมีคะแนนรวมเท่ากับ 3.0790 แสดงว่าผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯในปี 2556 มีผลการประเมินลดลง

นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาเกี่ยวกับการชำระหนี้คืนเงินกู้และหนี้ค้างชำระ ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยเฉพาะผลการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยบริษัท เอ็กเซลเลนซ์ บิซิเนส แมเนจเม้นท์ จำกัด พบว่า ความสามารถในการชำระหนี้คืนเงินกู้ให้กับกองทุนหมู่บ้านฯ เท่ากับร้อยละ 77.30 โดยค้างชำระเท่ากับร้อยละ 22.70

นอกจากนี้ผลการตรวจสอบของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) เมื่อปี 2558 พบว่า ปัญหาหนี้ค้างชำระและเงินขาดบัญชี ทำให้หลายกองทุนหยุดดำเนินกิจการ หรือคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯไม่สามารถบริหารจัดการใดๆต่อไปได้ รวมทั้งขาดระบบการควบคุมที่เหมาะสม โดยเฉพาะหลายกองทุนยังมีจุดอ่อนในการทำหลักฐานทางด้านการเงินและบัญชี นอกจากนี้สถาบันการเงินชุมชนยังขาดศักยภาพและความพร้อมในการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ จนทำให้รัฐบาลตั้งเงื่อนไขการโอนเงินเพิ่มทุนในปี 2558 ว่า จะต้องมีการทำแผนฟื้นฟูให้กลับมาดำเนินงานได้ โดยกองทุนหมู่บ้านฯที่มีผลการประเมินแล้วอยู่ในระดับปานกลางจนถึงระดับต่ำ ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐาน ตามตัวชี้วัดของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน จะต้องส่งแผนฟื้นฟูการดำเนินงานเข้ามา เพื่อแก้ปัญหาระบบบัญชี หรือมีเงินออมต่ำเกินไป หรือเป็นหนี้สินจำนวนมาก

ทั้งนี้ในปี 2558 มีกองทุนจำนวน 18,566 แห่งที่ยังไม่ได้รับการเพิ่มทุน แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1)กองทุนที่ได้มีการยื่นเรื่องขอเพิ่มทุนระยะที่สาม แต่ยังมีข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์ จำนวน 2,360 กองทุน 2) กองทุนในกลุ่มเอและกลุ่มบี* ที่ถือเป็นกองทุนในระดับดีมีศักยภาพสูง แต่ไม่ประสงค์ที่จะขอเพิ่มทุนระยะที่สาม

* สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้สร้างดัชนีชี้วัดความสามารถกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 20 ด้าน เช่น การบริหารจัดการ การสร้างผลตอบแทน มาตรฐานทางบัญชี ความสมบูรณ์ของเอกสาร การดูแลสมาชิก เป็นต้น โดยแบ่งออกเป็น 4 เกรด ได้แก่ กองทุนเกรด A (ดีมาก) กองทุนเกรด B (ดี) กองทุนเกรด C (ปานกลาง) กองทุนเกรด D (ปรับปรุง) โดยมีกองทุนหมู่บ้านฯที่ไม่ได้ประเมิน

เพราะมีเงินทุนเพียงพอต่อการดำเนินการแล้วจำนวน 5,524 กองทุน 3) กองทุนระดับซี หรือปานกลางที่ยังคงมีจุดอ่อนของบกพร่อง จากการที่สำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินใช้ตัวชี้วัด แต่ยังคงคะแนนไม่ดี โดยพบว่า ยังมีปัญหาเรื่องระบบการเงิน เงินออม และระบบบัญชีที่ไม่ได้มาตรฐาน จำนวน 4,594 กองทุน 4) กองทุนระดับดี มีหนี้ที่ค้างชำระหรือไม่มีการดำเนินการ จำนวน 4,769 กองทุน ซึ่งจะต้องเข้าแผนฟื้นฟูฯ 5) กองทุนที่มีปัญหาไม่สามารถขับเคลื่อน หรือเดินหน้าได้ ซึ่งต้องดูแลอย่างเข้มข้นโดยจะต้องบังคับใช้กฎหมาย และเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการจำนวน 581 กองทุน และ 6) กองทุนทหาร จำนวน 738 กองทุน ซึ่งถือเป็นกองทุนในรูปแบบพิเศษ เนื่องจากตั้งอยู่ในกรม กองทหาร จึงต้องมีการจัดอนุกรรมการพิเศษเข้าไปดูแลเพิ่มเติม

จะเห็นได้ว่า การจัดสรรงบประมาณให้กับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในระยะเวลา 15 ปีที่ผ่านมา มีจำนวนมาก แต่การประเมินผลกองทุนตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งนั้น ยังไม่ชัดเจนมากนัก ซึ่งประกอบด้วย การเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนพัฒนาอาชีพ การสร้างรายได้และลดรายจ่าย และการเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเร่งด่วนสำหรับประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมทั้งลดการกักขังเงินนอกระบบของประชาชน ทั้งนี้การบรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้านสามารถพิจารณาได้จากประสิทธิภาพการบริหารเงินทุนของกองทุนหมู่บ้านฯ และพิจารณาจากประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านฯ ที่มีต่อรายได้ และการบริโภคของครัวเรือน รวมทั้งการทดแทนของการกู้จากกองทุนหมู่บ้านฯกับการกู้เงินนอกระบบในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านรายได้

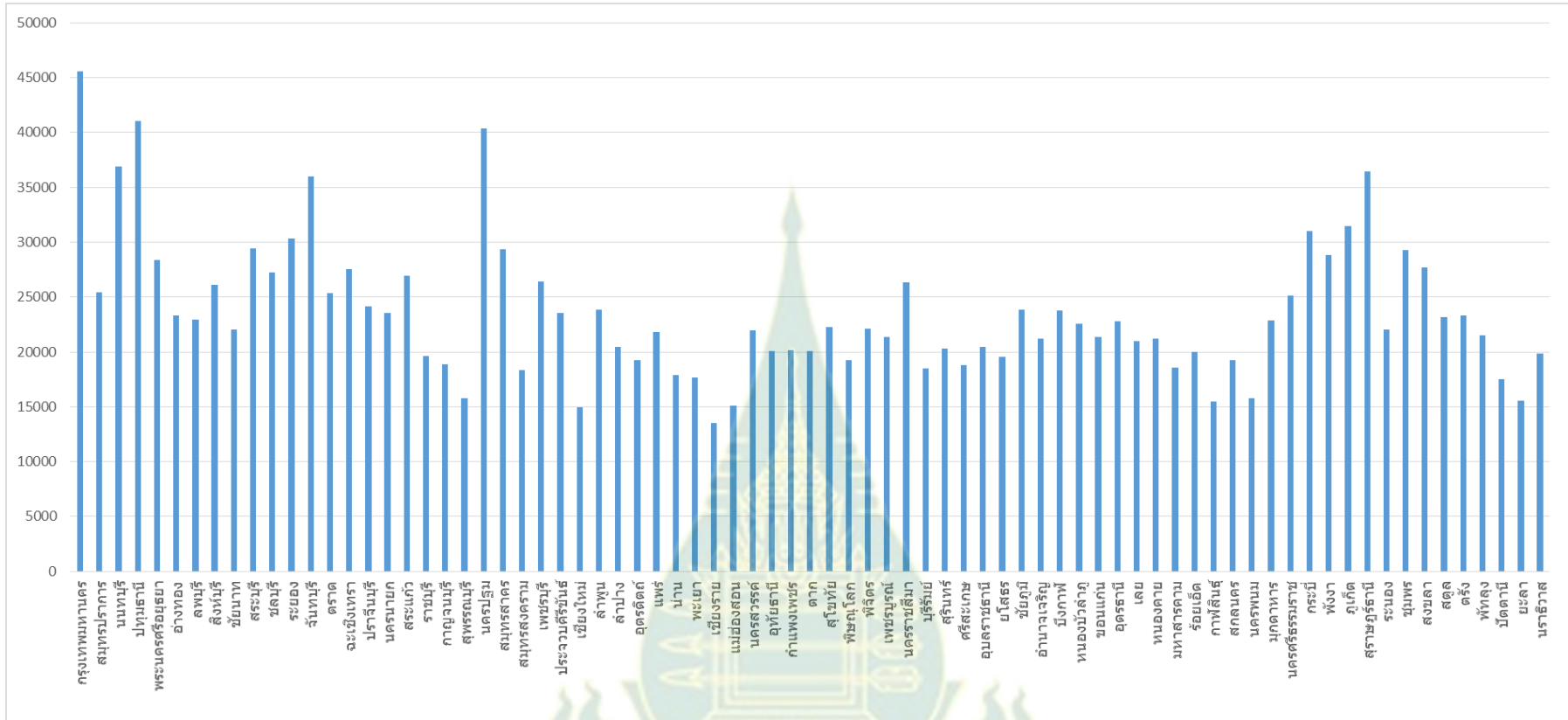
การวัดประสิทธิภาพกองทุนฯสามารถพิจารณาได้จากมุมมองทางด้านการเงิน โดยใช้อัตราส่วนทางด้านการเงินและการประเมินต้นทุนและประโยชน์ของโครงการกองทุนฯ ส่วนการวัดประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านสามารถพิจารณาได้ผลของกองทุนฯที่มีต่อการบริโภค และรายได้ ซึ่งจะทำให้ประเมินได้ว่ากองทุนฯสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งได้หรือไม่ โดยเฉพาะการจัดตั้งกองทุนฯในพื้นที่ที่ประชาชนมีรายได้ต่ำ

ในการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินจากบัญชีของกองทุนหมู่บ้าน จะพิจารณาจากบัญชีของกองทุนหมู่บ้าน เป็นหลัก โดยบัญชีเงินทุนของกองทุนหมู่บ้าน ประกอบด้วย

- 1) บัญชีกองทุนหมู่บ้าน คือ บัญชีเงินทุน 1 ล้านบาท ที่ได้มาจากการสนับสนุนจากทางภาครัฐ ซึ่งมีการเพิ่มทุนระยะที่ 2 และระยะที่ 3
- 2) บัญชีเงินสะสม เป็นบัญชีเงินทุนที่เกิดจากการออมของสมาชิก เงินหุ้นของสมาชิก และดอกเบี้ยจากการปล่อยกู้แก่สมาชิกของเงินสะสม
- 3) บัญชีเงินกู้ยืม เป็นบัญชีที่กองทุนหมู่บ้านมีเงินทุนไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก จึงได้กู้ยืมเงินทุนจากสถาบันการเงิน

ทั้งนี้ในการกู้ยืมนั้น กองทุนหมู่บ้านจะให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านกู้ยืมได้รายละไม่เกิน 20,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3-6 ต่อปี หากต้องการกู้ยืมมากกว่า 20,000 บาท จะต้องได้รับการพิจารณาจากสมาชิกกองทุน แต่สามารถกู้ได้ไม่เกิน 50,000 บาทต่อราย และต้องชำระคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยภายในระยะเวลา 2 ปี

ภาพที่ 1. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนของคนไทยในปี 2558

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ปี 2558

อย่างไรก็ตาม ในปี 2558 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนในแต่ละจังหวัดของไทยมีการเปลี่ยนแปลงรายได้ไม่มากนัก โดยจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดของภาคกลาง คือ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 15,786.2 บาท จังหวัดที่มีรายได้ต่ำสุดของภาคเหนือ คือจังหวัดเชียงราย ซึ่งครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ย เดือนละ 13,497.2 บาท จังหวัดที่มีรายได้ต่ำสุดของภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ คือจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 15,451.6 บาท และจังหวัดที่มีรายได้ ต่ำสุดของภาคใต้ คือจังหวัดยะลา ซึ่งครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 15,583.8 บาท โดยกรุงเทพมหานครจัดเป็น จังหวัดที่ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงสุด เท่ากับ 26,914.85 บาท และจังหวัดเชียงรายจัดเป็นจังหวัดที่ ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุดในปี 2558 ดังภาพที่ 1. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนของคนไทยในปี 2558

ดังนั้นการศึกษาถึงสถานะทางการเงิน ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษาเฉพาะพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี เชียงราย กาฬสินธุ์ และพัทลุง (เป็นจังหวัดที่มีรายได้ต่ำเป็นอันดับ หนึ่งของภาคใต้ เนื่องจากความไม่สงบจึงไม่สามารถลงพื้นที่สำรวจข้อมูลในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำสุดของภาคใต้ได้ คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ตามลำดับ) จะสามารถให้คำตอบว่า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้บรรลุ วัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยเฉพาะเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนเพิ่มรายได้ และลด รายจ่าย หรือสำหรับการส่งเสริมและเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิการ การพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ และเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเร่งด่วนสำหรับประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการทดแทนระหว่างการกู้จากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับการกู้จาก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)
4. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านที่มีต่อรายได้ และการบริโภคของครัวเรือน
5. เพื่อเสนอแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทำให้ทราบสถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาความคุ้มค่าของเงินทุน
2. ทำให้ทราบประสิทธิภาพทางการเงินและความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ
3. ทำให้ทราบถึงการทดแทนระหว่างการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับการกู้ประเภทอื่นในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางกลยุทธ์การจัดสรรเงินทุนในรูปแบบต่างๆ
4. ทำให้ทราบถึงผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านที่มีต่อรายได้ และการบริโภคของครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านฯ อันจะเป็นประโยชน์ต่อนโยบายการจัดสรรเงินทุนลงสู่หมู่บ้าน
5. ทำให้สามารถเสนอแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำได้

นิยามศัพท์

1. ประสิทธิภาพ หมายถึงระดับความสำเร็จของการดำเนินงานที่บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยไม่คำนึงต้นทุนที่เสียไป โดยการวัดความสำเร็จของงานจะพิจารณาจากผลงานเปรียบเทียบกับเป้าหมาย ถ้าสามารถปฏิบัติงานจนสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ถือว่าการปฏิบัติงานนั้นมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าปฏิบัติงานแล้วไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ก็ถือว่าการปฏิบัติงานนั้นไม่มีประสิทธิภาพ
2. ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายโดยเปรียบเทียบทรัพยากรที่ใช้ในการปฏิบัติงานนั้น ได้แก่ วัตถุดิบ พลังงาน ความพยายาม เงินทุน เวลา เป็นต้น ประสิทธิภาพวัดจากอัตราส่วนระหว่างผลผลิต (output) กับ สิ่งที่น่าเข้าไปสู่กระบวนการผลิต (input) หากอัตราส่วนนี้มากกว่าหนึ่ง แสดงการปฏิบัติงานดังกล่าวมีประสิทธิภาพ แต่หากน้อยกว่าหนึ่งแสดงว่า การปฏิบัติงานดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพ
3. สินค้าทดแทนกัน หมายถึงสินค้าที่ใช้แทนกันด้วยวัตถุประสงค์เดียวกันและสามารถใช้แทนกันได้ โดยเมื่อราคาสินค้าชนิดหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ปริมาณสินค้าอีกชนิดหนึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงกันข้าม
4. ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ (Elasticity of Demand) หมายถึง ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงของความต้องการสินค้าที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์ เมื่อปัจจัยอื่นๆคงที่
5. ความยืดหยุ่นไขว้ของอุปสงค์ (Cross Elasticity of Demand) หมายถึง ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงของความต้องการสินค้าที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้อง เมื่อปัจจัยอื่นๆคงที่

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านฯของประเทศไทยครั้งนี้ จะเป็นศึกษาฐานะการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมทั้งประสิทธิภาพทางการเงินและการทดแทนระหว่างการกู้จากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับการกู้นอกระบบ โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1) ขอบเขตประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่ำที่สุดในภาคกลาง สมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯในเชียงราย ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่ำที่สุดของภาคเหนือในปี 2558 สมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯในกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นจังหวัดที่ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่ำที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2558 และสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯในพัทลุง ซึ่งเป็นจังหวัดที่ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่ำเป็นอันดับสี่ในภาคใต้ (อันดับหนึ่งคือ ยะลา อันดับสองคือ ปัตตานี อันดับสามคือ นราธิวาส)

ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการดำเนินวิจัย ได้แก่ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ ในตำบลนางบวช อำเภอเดิมบางนางบวชจังหวัดสุพรรณบุรี 1 ตำบล สมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯในตำบลแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย 1 ตำบล สมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ ในตำบลกุดปลาเค้า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ 1 ตำบล และสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ ในตำบลป่าพะยอม อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 1 ตำบล ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling) โดยจะเลือกตำบลที่มีรายได้ต่ำสุดในแต่ละจังหวัด ตำบลละ 5 หมู่บ้าน และหมู่บ้านละ 20 ครัวเรือน รวมทั้งหมด 400 ครัวเรือน

2) ขอบเขตของตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วยตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ดังนี้

ตัวแปรตาม แสดงถึงประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้าน ได้แก่ 1) กลุ่มตัวแปรทรัพย์สินทางกายภาพ (Physical Asset) 2) กลุ่มตัวแปรด้านการออม หนี้สิน การกู้ยืมและการบริโภค (Saving, debt, lending, consumption) 3) กลุ่มตัวแปรด้านการผลิต การขาย ค่าใช้จ่าย และแรงงาน (Production, sales, expense, and labor) 4) กลุ่มตัวแปรด้านการดูแลสุขภาพและการศึกษา (Health care, education) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปริมาณการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านฯ ปริมาณการกู้ยืมเงินนอกระบบ

3) ขอบเขตด้านระยะเวลา การเก็บและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม ซึ่งเป็น การสำรวจกลุ่มตัวอย่างที่กู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดสุพรรณบุรี เชียงราย กาฬสินธุ์ และ พัทลุงนั้น จะสำรวจข้อมูลของปี 2560 และปี 2555 เท่านั้น นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากสำนักงานสถิติ แห่งชาติ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำนักงานพัฒนาชุมชน และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาถึง ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านที่มีต่อรายได้ และการบริโภคของครัวเรือน

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) แบบจำลองทางด้านเศรษฐมิติ 2) แนวคิด ทางด้านอัตราส่วนทางการเงิน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 3) แนวคิดทางด้าน ต้นทุนผลประโยชน์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) แบบจำลองทางด้านเศรษฐมิติ

เป็นแบบจำลองที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของปัจจัยต่างๆที่ต้องการศึกษาเพื่อศึกษาถึงประสิทธิผลของ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และการทดแทนระหว่างเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านและเงินกู้จากระบบ โดยใช้ แบบจำลองของ Boonperm *et al.* (2013) ดังนี้

$$y_{it} = \alpha_i + \mathbf{x}'_{it}\beta + \mathbf{T}_{it}\gamma + \varepsilon_{it}$$

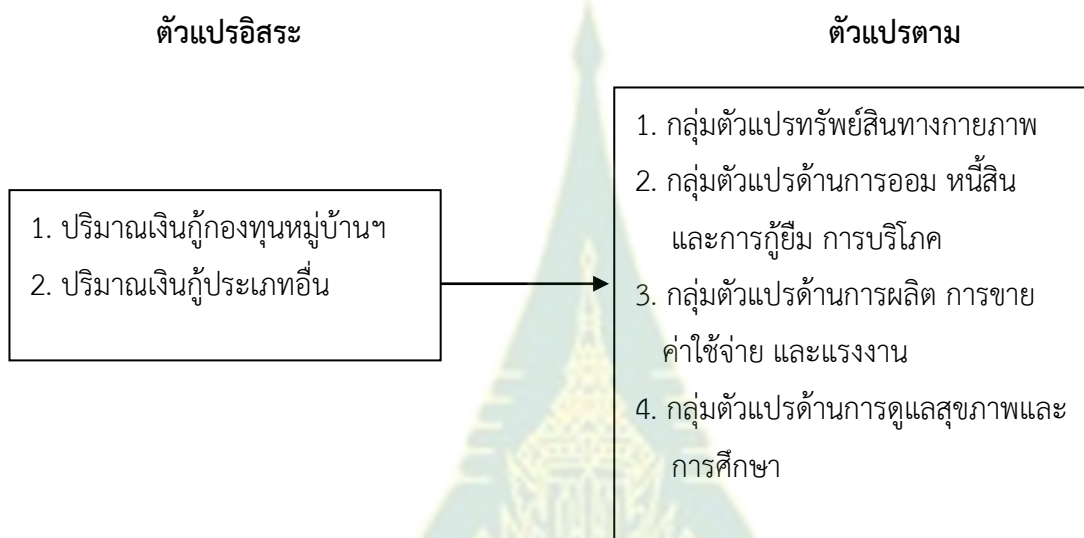
โดยที่

y_{it} คือ ตัวแปรผลลัพธ์ที่สนใจศึกษา เช่น รายได้ การบริโภค

\mathbf{x}'_{it} คือ เวกเตอร์ของตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปริมาณเงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ ปริมาณเงินกู้จากแหล่ง เงินกู้อื่นๆ

\mathbf{T}_{it} คือ การวัด Treatment

ทั้งนี้สามารถอธิบายกรอบแนวคิดการทำวิจัยตามภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการดำเนินวิจัยโดยใช้แบบจำลองทางด้านเศรษฐมิติ

2) แนวคิดทางด้านอัตราส่วนทางการเงิน (Financial Ratio Analysis)

เป็นวิธีการวัดประสิทธิภาพของกองทุนหมู่บ้านฯ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ฐานะทางการเงินขององค์กรต่างๆ โดยจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น การวิเคราะห์สภาพคล่องทางการเงิน (Liquidity Ratio) การวิเคราะห์ความสามารถในการหากำไร (Profitability Ratio) และการวิเคราะห์อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการทำงาน (Efficiency Ratio)

1. การวิเคราะห์สภาพคล่องทางการเงิน (Liquidity Ratio)

1.1 อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนหรืออัตราส่วนสภาพคล่อง (Current Ratio)

อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (Current Ratio) = สินทรัพย์หมุนเวียน (CA) / หนี้สินหมุนเวียน

(CL)

หรือ

$$\text{Current Ratio} = \frac{CA}{CL}$$

อัตราส่วนนี้ จะวัด ความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้น ถ้าค่าที่คำนวณได้สูงเท่าใด แสดงว่า บริษัทมีสินทรัพย์หมุนเวียนที่ประกอบไปด้วย เงินสด ลูกหนี้ และสินค้าคงเหลือมากกว่าหนี้ระยะสั้น ทำให้คล่องตัวในการชำระหนี้ระยะสั้นมีค่อนข้างมาก โดยปกติ อัตราส่วน 2 : 1 ถือว่า มีความเหมาะสมแล้ว

1.2 อัตราส่วนทุนหมุนเวียนเร็ว (Quick Ratio or Acid Test Ratio)

อัตราส่วนทุนหมุนเวียนเร็ว (Quick Ratio) = (สินทรัพย์หมุนเวียน - สินค้าคงเหลือ) / หนี้สินหมุนเวียน

หรือ

$$\text{Quick Ratio} = \frac{CA - Inv}{CL}$$

อัตราส่วนนี้จะวัดส่วนของสินทรัพย์ที่ได้หักค่าสินค้าคงเหลือ ที่เป็นสินทรัพย์ระยะสั้นและมีความคล่องตัวในการเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ต่ำสุด ออก เพื่อให้ทราบถึงสภาพคล่องที่แท้จริงของกิจการได้ โดยปกติอัตราส่วน 1 : 1 ถือว่าเหมาะสมแล้ว

1.3 อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้ (Account Receivable Turnover)

อัตราหมุนเวียนของลูกหนี้ (Account Receivable Turnover)

$$A/R \text{ turnover} = \text{ขายเชื่อสุทธิ หรือ ใช้จ่ายขายรวม (ครั้ง หรือ รอบ) / ลูกหนี้ถัวเฉลี่ย}$$

$$\text{โดยที่ ลูกหนี้ถัวเฉลี่ย} = (\text{ลูกหนี้ต้นงวด} + \text{ลูกหนี้ปลายงวด}) / 2$$

หากค่าที่คำนวณได้ มีค่าสูง แสดงถึงความสามารถในการบริหารลูกหนี้ให้แปลงสภาพเป็นเงินสดได้เร็ว

1.4 ระยะเวลาถัวเฉลี่ยในการเรียกเก็บหนี้ (Average Collection Period)

ระยะเวลาถัวเฉลี่ยในการเรียกเก็บหนี้ (Avg. Collection Period) (วัน) = 365 วัน / อัตราหมุนเวียนของลูกหนี้

โดยที่หากอัตราส่วนนี้ยิ่งต่ำ ก็จะทำให้ส่งผลดีต่อการดำเนินงาน เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงระยะเวลาในการเรียกเก็บหนี้ว่าสั้นหรือยาว เพื่อให้ทราบถึงคุณภาพของลูกค้า ประสิทธิภาพในการเรียกเก็บหนี้ และ นโยบายในการให้สินเชื่อทางธุรกิจ

1.5 อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ (Inventory Turnover)

อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ (Inventory Turnover) = ต้นทุนสินค้าขาย (COGS) / สินค้าคงเหลือเฉลี่ย (Average Inventory)

$$\text{สินค้าคงเหลือเฉลี่ย} = (\text{สินค้าต้นงวด} + \text{สินค้าปลายงวด}) / 2$$

หากค่าคำนวณได้สูง ย่อมแสดงถึงความสามารถในการบริหารการขายสินค้าได้เร็ว

1.6 ระยะเวลาในการจำหน่าย (ขาย) สินค้า

ระยะเวลาในการจำหน่าย (ขาย) สินค้า(วัน) = 365 (วัน) / อัตราการหมุนเวียนของสินค้า (Inventory Turnover)

หากระยะเวลาในการจำหน่ายสั้น ก็จะทำให้ส่งผลดีต่อการดำเนินงานของกิจการ

2. ความสามารถในการหากำไร (Profitability Ratio) ประกอบด้วย

$$2.1 \text{ อัตรากำไรขั้นต้น (Gross Profit Margin)} = \frac{\text{Sales} - \text{COGs}}{\text{Sales}}$$

$$2.2 \text{ อัตรากำไรจากการดำเนินงาน (Operating Profit Margin)} = \frac{\text{Operating Profit}}{\text{Sales}}$$

$$2.3 \text{ อัตรากำไรสุทธิ (Net Profit Margin)} = \frac{\text{Net Profit}}{\text{Sales}}$$

$$2.4 \text{ อัตราผลตอบแทนผู้ถือหุ้น (Return on Equity : ROE)} = \frac{\text{Net Profit}}{\text{Equity}}$$

อัตราส่วนดังกล่าวนี้ หากมีอัตราสูง ก็จะทำให้ส่งผลดีต่อการดำเนินงานของกิจการ

3. อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการทำงาน (Efficiency Ratio)

$$3.1 \text{ อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม (ROA)(\%) = \frac{\text{NetProfit}}{\text{TotalAssets}}}$$

$$3.2 \text{ อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ถาวร (ROFA) = \frac{\text{NetProfit}}{\text{FixedAsset}}}$$

$$3.3 \text{ อัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์ถาวร (Fixed Asset Turnover)(ครั้ง) = \frac{\text{Sales}}{\text{FixedAsset}}}$$

$$3.4 \text{ อัตราส่วนการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม (Total Assets Turnover) (ครั้งหรือเท่า) = \frac{\text{Sales}}{\text{TotalAssets}}}$$

อัตราส่วนเหล่านี้ หากคำนวณแล้วมีค่าสูง แสดงว่าองค์กรเหล่านั้นมีความสามารถในการทำกำไรของสินทรัพย์รวม สินทรัพย์ถาวร นั่นคือ มีการใช้สินทรัพย์อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนอัตราส่วนการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม เป็นอัตราส่วนที่แสดงถึงประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์ ถ้ามีค่าสูงแสดงว่า มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

3) แบบจำลองทางด้านเศรษฐมิติ

เป็นแบบจำลองที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของปัจจัยต่างๆที่ต้องการศึกษาเพื่อศึกษาถึงประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เหมือนกับแบบจำลองของ Coleman (1999) ดังนี้

$$y_{it} = \alpha_i + \mathbf{x}'_{it}\beta + \mathbf{T}_{it}\gamma + \varepsilon_{it}$$

โดยที่

y_{it} คือ ตัวแปรตามที่สนใจศึกษา เช่น ทรัพย์สิน รายได้ การบริโภค การเปลี่ยนสถานะของครัวเรือน เป็นต้น

\mathbf{x}'_{it} คือ เวกเตอร์ของตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปริมาณเงินกู้กองทุนหมู่บ้าน ปริมาณเงินกู้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)

\mathbf{T}_{it} คือ เวกเตอร์ของลักษณะกองทุนหมู่บ้านฯ